

состояния доходов населения путем создания благоприятных экономических, организационных и правовых условий для развития предпринимательской деятельности, повышение ее эффективности и вывода из теневого сектора экономики.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, экономическая доступность, благосостояние населения, заработная плата.

Abstract.

Koshkalda I.V., Shelud'ko L.V. Economic accessibility of the population to high quality and safe food.

The article describes the high priority of economic accessibility of the population to quality food in sufficient volumes. Clear link determined between the economic accessibility and quality of population life. The economic availability of food products is a stable possibility for all social and demographic groups of population to purchase basic food products at prices, volumes, assortment and quality needed to ensure a healthy diet. The purchasing possibility determined by the population income and food prices. The study delivers profound analysis of incomes, which proves the very difficult situation for Ukrainian population; its purchasing power is very low. In a turn, an increase in the families' purchasing power and respectively in demand growth for others - non-food products represents not only food security, but also economic security of the Country. The priorities of population's income crises overcoming are determined through creating favorable economic, organizational and legal conditions for the development of entrepreneurial activity, its efficiency increase and exit from the shadow economy sector.

Key words: food security, economic affordability, welfare, wages.

УДК 631.11: 658

КРИТЕРІЇ ГРАДАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ ЗА РОЗМІРОМ ЗАЛЕЖНО ВІД ЗАВДАНЬ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ

**МАРЕНИЧ Т.Г., Д.Е.Н., ПРОФЕСОР,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

Постановка проблеми у загальному вигляді. Питання поділу підприємств за їхнім розміром має важливе значення, оскільки від його вирішення залежить: обсяг статистичного спостереження; дослідження ефективності діяльності малих, середніх і великих підприємств; розробка державних програм підтримки суб'єктів малого й середнього бізнесу місцевого, регіонального та національного рівнів; система оподаткування та податкові преференції; організація бухгалтерського обліку, контролю і звітності; порядок кредитування; освіта, навчання, перекваліфікація підприємців тощо.

Варто зазначити, що критерії градації підприємств за розміром в останні роки на законодавчому рівні суттєво змінилися. А на диференціацію сільськогосподарських підприємств, як свідчить аграрна статистика, впливає специфіка ведення сільськогосподарської діяльності. У наукових працях пропонуються кількісний, якісний та комбінований підходи до визначення розміру підприємства. Тому актуалізується проблема обґрунтування критеріїв поділу підприємств за їхнім розміром з урахуванням спрямованості державної політики у сфері бізнесу, галузевої приналежності та інших завдань порівняння суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За даними Світового банку загальна кількість показників, за якими підприємства відносяться до суб'єктів малого бізнесу, перевищує п'ятдесят [1, с. 129]. Однак майже у всіх розвинутих країнах першим критерієм віднесення підприємств до певної групи є чисельність працюючих. Також застосовують частіше такі кількісні показники, як балансова вартість активів та річний обсяг продажу.

В сільському господарстві має місце поглиблена диференціація підприємств. Американські економісти поділяють ферми на категорії, використовуючи за критерій обсяг продажу (тис. дол.): I (до 10) – за умови проживання фермера в сільській місцевості; II (від 10 до 40) – дрібні селянські ферми; III (від 40 до 250) – сімейна ферма; IV (від 250 до 500) – велика сімейна ферма; V (понад 500) – суперферма [2, с. 117-118].

Пасхавер Б.Й. пропонує наступну класифікацію вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників за показником річного доходу (виручки): суб'єкти мікрогосподарювання – до 30 тис. грн.; малого – від 30 до 150; середнього – від 150 до 750; великого – понад 750 тис. грн. [3, с. 19]. На наш погляд, один критерій не розв'язує дану проблему.

Яворська Т.І. розглядає таку градацію розміру аграрних підприємств: мікроекономіка – особисті селянські господарства із площею до 2 га; суб'єкти малого бізнесу – особисті селянські господарства товарного напрямку, сільськогосподарські підприємства (в тому числі фермерські господарства) із площею сільгоспугідь до 500 га та чисельністю працівників до 20 осіб; суб'єкти середнього бізнесу – сільськогосподарські підприємства (в тому числі фермерські господарства) із площею сільгоспугідь від 500 до 1000 га й чисельністю працівників до 50 осіб; суб'єкти великого бізнесу – сільськогосподарські підприємства (в тому числі фермерські

господарства) із площею сільгоспугідь понад 1000 га та чисельністю працівників більше 50 осіб [4, с. 73-74]. Хоча земля і є основним засобом виробництва в сільському господарстві, вважаємо, що для поділу підприємств за їхнім розміром показники площі сільгоспугідь і чисельності працюючих не є достатньо обґрунтованими.

На думку Андрійчука В.Г., саме обсяг виробництва продукції є одним із найважливіших показників, що характеризує розмір підприємства [5, с. 53-54]. Вчений вважає, що для аграрних підприємств не менш важливим показником розміру є площа землекористування. Крім названих, на його думку, розмір підприємства характеризують і такі показники, як авансовий капітал, середньооблікова чисельність працівників, обсяг продажу, а для переробних підприємств, крім того, - виробнича потужність (обсяг переробки сировини за добу чи за рік) [5, с. 54].

У іншій праці Андрійчук В.Г. та Сас І.С. стверджують, що для градації аграрних підприємств за їхнім розміром потрібно брати до уваги три найважливіші показники – площу сільгоспугідь, грошову виручку та чисельність працюючих [6, с. 15]. Автори виділяють за базовий критерій для узгодженості з іншими критеріями показник загальної площі.

Інші вчені з метою класифікації підприємств – юридичних осіб у сільському господарстві вбачають основними їх ресурсними і результативними характеристиками, крім обсягу доходу (виручки) від реалізації, ще й площу сільгоспугідь, кількість працюючих та чисельність худоби [7, с.43].

В.Я. Горфинкель та інші вважають за доцільне використання трьох показників – чисельності працюючих, обсягу валової продукції, розміру прибутку [8, с. 18]. Для віднесення до відповідної категорії достатньо, щоб підприємство відповідало двом з них.

Як видно, в літературних джерелах не простежується єдиного бачення науковців відносно критеріїв розподілу аграрних підприємств за розміром, виділення базового показника, на основі якого може бути досягнута об'єктивність градації суб'єктів господарювання.

Формулювання цілей статті. Мета статті – визначення критеріїв градації підприємств за їхнім розміром, які відповідають певним завданням співставлення на різних рівнях управління та є найбільш надійними.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для ринкових умов господарювання характерно поєднання різних за обсягами виробництва підприємств: великих, середніх, малих. Підприємницька

діяльність невеликих підприємств в галузях об'єднується одним поняттям – малі підприємства.

На сьогодні кількісні характеристики суб'єктів малого, середнього та великого підприємництва в масштабах національної економіки зазначено в Господарському кодексі України [9]. Суб'єкти господарювання залежно від кількості працюючих та доходів від будь-якої діяльності за рік можуть належати до суб'єктів малого підприємництва, у тому числі до суб'єктів мікропідприємництва, середнього або великого підприємництва.

Суб'єктами мікропідприємництва є фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно – правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 млн. євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України (за 2017 рік – 60008400 грн.). До суб'єктів малого підприємництва належать фізичні особи, зареєстровані, в установленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно – правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 млн. євро (за 2017 рік – 300042000 грн.).

Суб'єктами великого підприємництва вважаються юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно – правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) перевищує 250 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 млн. євро (за 2017 рік – 1500210000 грн.). Інші суб'єкти господарювання належать до суб'єктів середнього підприємництва [9]. Декларується, що інформація про суб'єкти господарювання в такому розрізі буде необхідною для прийняття конструктивних рішень щодо зростання ділової активності суб'єктів господарювання, розвитку підприємництва, підвищення ефективності суспільного виробництва, його соціальної спрямованості, гармонізації економічної системи України з іншими економічними системами.

Згідно з такою градацією в Україні в 2016 році на великі підприємства припадало 0,1 % від загальної кількості підприємств, середні – 4,9 %, малі – 95 %, з них на мікропідприємства – 80,8 %.

Кількість зайнятих працівників становила відповідно 27,5 %, 44,6 %, 27,9 % і 12,0 % від загальної кількості, а кількість найманих працівників – 27,9 %, 45,3 %, 26,8 % і 10,8 % від загальної кількості. У 2016 році великі підприємства забезпечили до загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) 38,4 %, середні – 41,9 %, малі – 19,7 %, з них мікро - підприємства – 6,9 %. Отже, на малі підприємства припадає найбільша кількість підприємств. Найбільша кількість зайнятих і найманих працівників – у середніх підприємствах. Найбільша питома вага цих підприємств і у обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг) [10].

Також розмір підприємств суттєво впливає на порядок ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, здійснення контролю та систему оподаткування.

У процесі наближення європейських стандартів у сфері ведення бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності останніми змінами до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» передбачено включення частини основних положень Директиви ЄС № 2013/34 ЄС до цього нормативного документа [11]. Згідно з діючими нормами для ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності передбачено нову класифікацію підприємств. Розмір підприємства нині залежить від трьох критеріїв: балансової вартості активів; чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); середньої кількості працівників. Вони впливають на порядок складання та подання фінансової звітності різних за розмірами підприємств. Всі підприємства поділені на мікропідприємства, малі, середні та великі. Мікропідприємствами є підприємства, показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом із таких критеріїв: балансова вартість активів – до 350 тис. євро; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – до 700 тис. євро; середня кількість працівників – до 10 осіб. Малими є підприємства з показниками відповідно до 4 млн. євро, до 8 млн. євро, до 50 осіб; середніми – до 20 млн. євро, до 40 млн. євро, до 250 осіб. Великими є підприємства, показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом із таких критеріїв: балансова вартість активів – понад 20 млн. євро, чистий дохід від реалізації – понад 40 млн. євро, середня кількість працівників – понад 250 осіб. При цьому суб'єкти малого та мікропідприємництва можуть вести спрощений бухгалтерський облік доходів і витрат відповідно до податкового законодавства.

Поділ суб'єктів господарювання згідно з Господарським кодексом залежить тільки від кількості працівників і суми річного доходу. Проте збігаються ці два нормативних документи лише за кількістю працівників, що свідчить про необхідність застосування єдиного підходу до поділу підприємств за їхнім розміром незалежно від завдань диференціації.

Однак, для сільськогосподарських підприємств критерії для малих господарств встановлені на більш нижчому рівні. Згідно з Методологічними положеннями з організації державних статистичних спостережень зі статистики сільськогосподарських підприємств [12], до малих аграрних підприємств зараховуються ті, у кого сільськогосподарських угідь менше 200 га, чисельність ВРХ, свиней, овець або кіз по 50 голів, або кількість працюючих до 20 осіб, а обсяг доходу (виручки) від реалізації сільськогосподарської продукції менше 150 тис. грн. Решта підприємств – великі і середні. При цьому не зрозуміло, де саме застосовується даний підхід.

Аграрна статистика взагалі при класифікації суб'єктів у сільському господарстві не використовує показники кількості працівників і обсягу реалізації, а відносить їх до певної категорії – сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства, господарства населення. Тому вважається, що сільськогосподарські підприємства – це великі і середні підприємства, фермерські господарства – малі, а господарства населення (особисті селянські господарства) – найдрібніші. При цьому, дані свідчать, що фермерське господарство може мати понад 4000 га сільськогосподарських угідь, а особисте селянське господарство більше 10 га землі [13].

Для розподілу підприємств за їх розмірами частіше використовується, зокрема і в зарубіжних країнах, кількість працівників. Проте за відсутності даних про енергоозброєність праці цей показник може дати викривлену уяву про розмір підприємства. Велике високомеханізоване підприємство працює з меншим числом працівників, ніж невелике підприємство, де рівень механізації та автоматизації виробництва є нижчим. Чисельність працівників неточно відображає динаміку розмірів підприємств, адже кількість робітників може скоротитися і при укрупненні виробництва у результаті збільшення механізації та автоматизації процесів праці. Але, на нашу думку, не зважаючи на це, цей показник є надійним і найкращим при порівнянні рівня концентрації виробництва. Він має бути підкріплений вартісними показниками.

Що стосується наявності земельних угідь для

сільськогосподарської діяльності, то у 2016 році з 41826 діючих сільськогосподарських підприємств (разом з фермерськими господарствами) тільки 35955 (87,7 %) мали землю [13]. Слід зазначити, що існують великі сільськогосподарські підприємства за обсягом виручки з малими земельними площами або взагалі без них. До таких господарств належать ті, які займаються племінною справою, відгодівлею худоби на покупних кормах, виробництвом овочів закритого ґрунту, птахофабрики тощо. Також важко здійснити диференціацію підприємств за поголів'ям окремих видів тварин. Адже дві третини сільськогосподарських підприємств взагалі не вирощують тварин та птицю. Тому приймати цей критерій при визначенні розміру аграрних підприємств не доцільно. Це свідчить про те, що граничні значення деяких ресурсних критеріїв дають додаткову, але не завжди досить точну інформацію щодо концентрації виробництва, а отже розмірів підприємства.

При формуванні системи критеріїв, які всесторонне характеризують розмір підприємства, на наш погляд, слід враховувати вимоги, які пред'являються до неї, зокрема:

- критерії повинні забезпечити необхідний рівень деталізації характеристики суб'єктів господарювання;

- обрані критерії повинні характеризувати підприємство з різних сторін (потужність, ресурсозабезпеченість, соціальні параметри, організаційний стан);

- для кожного рівня управління повинні бути сформовані свої критерії;

- в системі критеріїв має бути один базовий, а інші доповнювальні.

Через різний рівень господарювання підприємство за певним критерієм може бути віднесено, наприклад, до малих, а за іншими – до середніх чи великих. У зв'язку з цим розподіл підприємств за розміром доцільно здійснювати за критерієм, який визначено базовим. Важливим критерієм для узгодженості з іншими критеріями має бути показник доходу (грошової виручки). На думку Андрійчука В.Г. і Сас І.С., в умовах нестабільної економіки визначення грошової виручки в євро чи у гривнях як критерію розміру підприємств не забезпечує достатньої об'єктивності його виміру [6, с. 17]. Проте даний критерій широко враховується у світовій практиці при розподілі підприємств за їхнім розміром. А останні зміни в законодавстві України свідчать, що вимір доходу вітчизняних підприємств у євро має сенс і не втрачає своєї актуальності в умовах високої інфляції та девальвації національної валюти.

Під терміном «розмір сільськогосподарського підприємства» нами розуміється максимально можливий випуск даним підприємством тієї чи іншої продукції за певний період з урахуванням внутрішнього комбінування виробництва окремих видів товарної продукції [7, с. 40]. Підприємства з однаковою земельною площею за кількістю кінцевої продукції будуть мати різні розміри, якщо вони розрізняються за рівнем комбінування виробництва. Некоректно, наприклад, порівнювати господарство рослинницького напрямку з площею 2000 га землі з сільськогосподарським підприємством з такою ж земельною площею, яке розвиває тваринництво.

Безумовно групування господарств за різними ознаками обумовлює різні результати. Тому з множини показників, які можуть бути використані, необхідно вибрати найбільш надійні. Ці показники будуть розрізнятися залежно від того, чи це стосується національної економіки, галузі у цілому, чи окремих їх підгалузей. При цьому в останніх найбільш надійні показники розмірів підприємств також різноманітні.

Висновки. Обґрунтування критеріїв градації підприємств за їхнім розміром суттєво залежить від економічної політики держави, завдань системи моніторингу та управління розвитком окремих галузей та підприємств, запитів окремих дослідників. За базовий критерій такої градації доцільно у масштабах національної економіки для повної характеристики суб'єктів господарювання прийняти показник «кількість працівників», а доповнювальними можуть бути показники річного доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) та балансової вартості активів. При диференціації підприємств окремих галузей можна використовувати такі критерії: річний дохід від реалізації продукції (робіт, послуг) (базовий); кількість працівників та балансова вартість активів (доповнювальні). При порівнянні підприємств певного виробничого спрямування слід застосовувати в якості базового критерію показник «річний дохід від реалізації певного виду продукції (робіт, послуг)», та доповнювальних, склад яких залежить від рівня комбінування виробництва. Так, на рівні суб'єктів господарювання у сільському господарстві доповнювальними критеріями градації підприємств за їхнім розміром можуть виступати показники площі сільськогосподарських угідь, посівних площ, площ закритого ґрунту, поголів'я тварин за окремими видами, виробничої потужності тощо. У зв'язку з цим, розподіл підприємств за розміром доцільно здійснювати за базовим критерієм та одному з доповнювальних критеріїв, що є мінімальним. Якщо, скажімо,

підприємство за базовим критерієм відноситься до малих, а за доповнювальним – до середніх, тоді обирають для віднесення підприємства до певної групи за основу базовий критерій. Даний підхід забезпечить можливість проводити ефективнішу політику щодо розвитку та функціонування різних за розміром суб'єктів господарювання в усіх галузях національної економіки та створить прозорі умови для здійснення їхньої діяльності, а також сформує довгострокове стратегічне бачення держави.

Література.

1. Предприимательство: [Учебник] / [М.Г. Лапуста, А.Н. Поршнев, Ю.А. Старостин, А.Г. Скамай]; под ред. М.Г. Лапуста. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 448 с.
2. Підприємницька діяльність та агробізнес: [Підручник]/ За ред. М.М. Ільчука, Т.Д. Іщенко. – К. : Вища освіта, 2006. – 543 с.
3. Пасхавер Б.Й. Концентрація та ефективність сільського господарства/ Б.Й. Пасхавер // Економіка АПК. – 2013. – № 1. – С. 16-23.
4. Яворська Т.І. Диференціація сільського господарства за розміром суб'єкта підприємницької діяльності / Т.І. Яворська // Економіка АПК. – 2013. – № 12. – С. 71-74.
5. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: [Підручник] / В.Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2013. – 779 с.
6. Андрійчук В.Г. Критерії розподілу аграрних підприємств за розміром та диференціації рівня державної підтримки агробізнесу / В.Г. Андрійчук, І.С. Сас // Економіка АПК. – 2017. – № 10. – С. 13-24.
7. Маренич Т.Г. Організаційно-економічні засади підвищення ефективності суб'єктів малого підприємництва в аграрній сфері: [Монографія] / Т.Г. Маренич, Д.В. Борисовський. – Харків : Видавництво ТОВ «Смугаста типографія», 2015. – 278 с.
8. Экономика предприятия: [Учебник] / В.Я. Горфинкель, Е.М. Купряков, В.П. Прасолова и др.; Под ред. проф. В.Я. Горфинкеля, проф. Е.М. Купрякова. – М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1996. – 367 с.
9. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>.
10. Статистичний щорічник України за 2016 рік / За ред. І.Є. Вернера. – К. : Державна служба статистики України, 2017. – 611 с.
11. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996–XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
12. Методологічні положення з організації державних статистичних спостережень зі статистики сільськогосподарських підприємств, затв. наказом Державного комітету статистики України від 09.11.2001 р. № 289 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2011/289/289.htm.

13. Сільське господарство України за 2016 рік: Статистичний збірник / За ред. О.М.Прокопенко. – К.: Державна служба статистики України, 2017. – 246 с.

References.

1. Lapusta M.G., Porshnev A.N., Starostin Ju.L., & Skamaj A.G. (2000). *Predprinimatel'stvo [Entrepreneurship]*. M.G.Lapusty (Ed.). Moscow: INFRA-M, p. 448 [in Russian].

2. Il'chuk M.M., & Ishchenko T.D. (Eds.). (2006). *Pidpryyemnyts'ka diyal'nist' ta abrobiznes [Entrepreneurship and agribusiness]*. Kyiv: Vyshcha osvita, p. 543 [in Ukrainian].

3. Pashaver B.J. (2013). Koncentracija ta efektyvnist' sil's'kogo gospodarstva [Concentration and efficiency of agriculture]. *Ekonomika APK – Economy of agroindustrial complex*, No 1, pp. 16-23 [in Ukrainian].

4. Javors'ka T.I. (2013). *Dyferenciacija sil's'kogo gospodarstva za rozmirom sub'jekta pidpryyemnyts'koi dijal'nosti [Differentiation of agriculture by size of the subject of entrepreneurial activity]*. *Ekonomika APK – Economy of agroindustrial complex*, No 12, pp. 71-74 [in Ukrainian].

5. Andrijchuk V.G. (2013). *Ekonomika pidpryyemstv agropromyslovogo kompleksu [Economy of enterprises of agroindustrial complex]*. Kyiv: KNEU, p. 779 [in Ukrainian].

6. Andrijchuk V.G., & Sas I.S. (2017). *Kryterii' rozpodilu agrarnyh pidpryyemstv za rozmirom ta dyferenciacii' rinvja derzhavnoi' pidtrymky agrobiznesu [Criteria for the distribution of agrarian enterprises by size and differentiation of the level of state support for agribusiness]*. *Ekonomika APK – Economy of agroindustrial complex*, No 10, pp. 13-24 [in Ukrainian].

7. Marenych T.G., & Borysovs'kyj D.V. (2015). *Organizacijno-ekonomichni zasady pidvyshhennja efektyvnosti sub'ektiv malogo pidpryyemnyctva v agrarnij sferi [Organizational and economic principles of increasing the efficiency of small business entities in the agrarian sector]*. Kharkov: Vydavnyctvo TOV «Smugasta typografija», p. 278 [in Ukrainian].

8. Gorfinkel' V.Ja., Kuprjakov E.M., & Prasolova V.P. (1996). *Ekonomika predprijatija [Enterprise economy]*. V.Ja. Gorfinkel, E.M. Kuprjakov (Eds.). Moscow: Banki i birzhi, JuNITI, p. 367 [in Russian].

9. Gospodars'kyj kodeks Ukraïny vid 16.01.2003 r. № 436-IV [Commercial Code of Ukraine dated January 16, 2003 No 436-IV]. (n.d.). *zakon4.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show> [in Ukrainian].

10. Verner I.Je. (2017). *Statystychnyj sbhorichnyk Ukraïny za 2016 rik [The statistical yearbook of Ukraine for 2016]*. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukraïny, p. 611 [in Ukrainian].

11. Zakon Ukraïny «Pro buhgalters'kyj oblik ta finansovu zvitnist' v Ukraïni» vid 16.07.1999 r. № 996–XIV [Law of Ukraine «On Accounting and Financial Reporting in Ukraine» dated 16.07.1999, No 996-XIV]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> [in Ukrainian].

12. Metodologichni polozhennja z organizacii' derzhavnyh statystychnyh sposterezhen' zi statystyky sil'skogospodars'kyh pidpryjemstv, zatv. nakazom Derzhavnogo komitetu statystyky Ukraïny vid 09.11.2001 r. № 289 [Methodological provisions on the organization of state statistical surveys on statistics of agricultural enterprises, approved by the order of the State Statistics Committee of Ukraine of November 9, 2001 No 289]. www.ukrstat.gov.ua Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2011/289/289.htm [in Ukrainian].

13. Prokopenko O.M. (2017). *Sil's'ke gospodarstvo Ukraïny za 2016 rik: Statystychnyj zbirnyk* [Agriculture of Ukraine for 2016: Statistical collection]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukraïny, p. 246 [in Ukrainian].

Анотація.

Маренич Т.Г. Критерії градації підприємств за розміром залежно від завдань диференціації.

Метою статті є визначення критеріїв градації підприємств за їхнім розміром, які відповідають певним завданням співставлення на різних рівнях управління та є найбільш надійними. Здійснено критичний аналіз критеріїв розподілу підприємств за розміром, які містяться в законодавчих актах та науковій літературі. Доведено, що граничні значення деяких ресурсних критеріїв не дають точної інформації щодо розміру підприємства. Узагальнено вимоги, які слід враховувати при формуванні системи критеріїв, які всестороннє характеризують розмір підприємства. Визначено базові та доповнювальні критерії градації підприємств за їхнім розміром залежно від завдань диференціації.

Ключові слова: аграрне підприємство, критерії градації підприємств, розмір підприємства, розмір сільськогосподарського підприємства.

Аннотация.

Маренич Т.Г. Критерии градации предприятий по размерам в зависимости от задач дифференциации.

Целью статьи является определение критериев градации предприятий по их размерам, которые отвечают определенным задачам сравнения на разных уровнях управления и будут наиболее надежными. Проведен критический анализ критериев разделения предприятий по размеру, которые имеются в законодательных актах и научной литературе. Доказано, что граничные значения некоторых ресурсных критериев не дают точной информации относительно размера предприятия. Обобщены требования, которые следует учитывать при формировании системы критериев, которые всесторонне характеризуют размер предприятия. Определены базовые и дополнительные критерии градации предприятий по их размеру в зависимости от задач дифференциации.

Ключевые слова: аграрное предприятие, критерии градации предприятий, размер предприятия, размер сельскохозяйственного предприятия.

Abstract.

Marenych T.H. Criteria for the gradation of enterprises in size depending on the tasks of differentiation.

The purpose of the article is determination of the criteria gradation enterprises to the size, which are match to the tasks of comparison different management levels and will be the most reliable.

The enterprises distribution criteria to size, which are in laws and scientific literature are analyzes. Boundary value resource criteria do not give accurate information regarding the size of enterprises are proven. The requirements, which characterize the size of enterprise and take into account when forming criteria system, are summarized. The basic and additional enterprises gradation criterion to the size according to the tasks of differentiation has determinate.

Key words: *agrarian enterprise, criterion of enterprise gradation, size of enterprise, size of agricultural enterprise.*

УДК 658:005.332.4

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ КРАЇНИ

**МАРКІНА І.А., Д.Е.Н., ПРОФЕСОР,
ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ
ВАРАКСІНА О.В., К.Е.Н., ДОЦЕНТ,
ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ**

Постановка проблеми у загальному вигляді. Забезпечення конкурентоспроможності підприємств аграрнопродовольчої сфери національної економіки належить до першочергових завдань держави. Особлива роль агропродовольчої сфери полягає у формуванні стійкої продовольчої безпеки країни, стабільної національної економіки та безпеки держави на національному та міжнародному рівнях.

Тільки конкурентоспроможні підприємства можуть виробляти якісну та безпечну продукцію, яка забезпечить стабільні конкурентні переваги національної економіки в умовах інтеграційних процесів

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування конкурентоспроможності підприємств аграрної сфери знайшли відображення в роботах В.Г. Андрійчука, М.Й. Маліка, П.Т. Саблука та ін. Теоретичні засади формування конкуренції викладено також у працях зарубіжних учених: Г.А. Азоева, М.Е. Портера, Фатхутдінова та ін.